

תורת הבטחון

פרשת בשלח

מצידם של כלל ישראל שהם לא היו ראויים לקריעת ים סוף, כיון שהם עברו על הג' עבירות חמורות כמו המצרים, ומשום הכי לא היו ראויים כלל.

וא"כ זהו כוונת מה שאמרו חז"ל שפרנסתו של אדם קשה כמו קריעת ים סוף, וכן מה שאמרו דזיווגו של אדם קשה כמו קריעת ים סוף, הכוונה כנ"ל, שזה שקשה אינו מצד השי"ת שהוא ית' יכול לזווג זווגים ואין שום דבר נמנע מיכולתו. רק מצד האדם בעצמו, שאם הוא אינו ראוי מצד מעשיו, קשה לזכות למה שאינו ראוי לו.

עונותיכם הטו

ובאמת, כן מפורש בדברי הגמ' (קידושין פג, ב): "תניא, ר"ש בן אלעזר אומר: מימי לא ראיתי צבי קיין, וארי סבל, ושועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער, והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני, מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני - אינו דין שאתפרנס שלא בצער! אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי, שנאמר: עונותיכם הטו", ע"כ. הרי מבואר להדיא בדברי הגמ' שעיקר הסיבה שגורמת לאדם שלא ישיג את פרנסתו בנחת, היינו אך ורק מכח חטאיו. שאלו לא חטא, היה מתפרנס שלא בצער. וכיון שעשה האדם עבירות, אינו ראוי להתפרנס בנחת שלא בצער.

עצה היעוצה

וא"כ, שענינים אלו, שידוכין ופרנסה, הם "קשין כמו קריעת ים סוף", והיינו שאין האדם יכול לזכות להני דברים אם אינו ראוי, ואילו חטא זהו סיבה שיגרום שלא ישיג פרנסתו בנחת, וכן לא ימצא זיווג, א"כ מה העצה להשיג פרנסה בנחת, וכן למצוא זיווג?

וכד מעיינת היאך זכו כלל ישראל לקריעת ים סוף הגם שלא היו ראויים, מיניה יכולין אנו ללמוד האופן שיכול האדם לזכות לכל טוב שבעולם הגם שאינו ראוי, ובפרט בענינים של שידוכין ופרנסה.

כתיב (יד, טו): "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו". וצ"ב, שהרי כלל ישראל נמצאו במצב של סכנה גדולה עד מאוד, שלא היה להם שום מקום ליסע, ים סוף היה מלפניהם, והמצריים היו מאחוריהם. ומה יהודי עושה בעת צרה? הרי הוא מתפלל וצועק לרבונו של עולם להצילו מן הצרה, וכך עשו כלל ישראל, שהיו מתפללים ומבקשים רחמים מאת אבינו שבשמים שיצילם. ומה אמר להם השי"ת - "מה תצעק אלי"? ועמדו ע"ז כל המפרשים, הרי הזמן של עת צרה הוא הזמן הראוי ביותר להתפלל להשי"ת [ויש מהראשונים דסברי דבעת צרה היא חובה להתפלל], א"כ מהו הטענה שאמר להם השי"ת "מה תצעק אלי"?

בענין כח הבטחון בעת צרה

וְאֵתָהּ הָרַם אֶת מִטְּךָ וְנִטָּה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעָהּ וַיָּבֵאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבְשָׁה. (י"ד, טז)

ידועים דברי חז"ל (פסחים ק"ט, ב): "קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף". וכן אמרו חז"ל (סוטה ג, ב): "קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף". [והגם שמבואר שם דקאי רק על זיווג שני, מ"מ מבואר מדברי המדרש רבה (י"ג פ"ג ו"א) שקאי גם על זיווג ראשון].

הכל יכול

אמנם תמוהים מאוד דברי חז"ל, שהרי אנו מאמינים בני מאמינים שהשי"ת הוא "כל יכול", והיינו שאין שום דבר שנמנע מיכולתו מלעשות. וגם קריעת ים סוף אינו דבר שנמנע מיכולתו לעשות, שהרי הוא ית' יכול לפעול ניסים גלויים בדיוק באותה מידה שבה הוא מנהיג את הטבע, וא"כ אי אפשר להבין דברי חז"ל אלו כפשטן, וצ"ב מהו הכוונה בזה שקריעת ים סוף הוא דבר קשה.

ובאמת, כבר עמד על זה הזוהר הקדוש (מ"ג דף ק"ט) שהביא דברי חז"ל: "קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף", וז"ל [מתרגום]: "וכי קריעת ים סוף היתה קשה לפני הקב"ה, והרי כתיב (מס"ב, ט): גוער בים ויבשהו, (פסוק ט, ו): הקרא למי הים וישפכם על פני הארץ, והרי כיון שעולה רצון לפניו לעשות איזה דבר, הכל נחשב לפניו כאין, ואתה אמרת שקריעת ים סוף היה קשה לפניו?

ומתרגן הזוהר: אלא, בזמן שישראל עברו ובאו אל הים, ורצה הקב"ה לקרוע להם את ים סוף, בא רב, שהוא השר של מעלה הממונה על מצרים, וביקש מלפני הקב"ה לעשות דין, אמר לפניו רבון העולם, למה אתה רוצה לעשות דין על מצרים ולקרוע את הים לישראל, הלא כולם הם רשעים לפניך, וכל דרכיך בדין אמת? אלו עובדי עבודה זרה, ואלו עובדי עבודה זרה, אלו חוטאים בגלוי עריות, ואלו חוטאים בגלוי עריות. אלו שופכי דמים, ואלו שופכי דמים. באותה השעה היה קשה לפני הקב"ה לעבור על דרך הדין. והרי ישראל היו נוסעים על הים שכתוב (שמות י"ד, טו): ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. והיה קשה לפניו לעבור על הדין ולקרוע להם את ים סוף", ע"כ.

קשה - משום שאינם ראויים

הרי, מבואר מדברי הזוהר, שהטעם שקריעת ים סוף היה קשה לפני השי"ת, לא היה כלל מצידו ית', שהרי הוא ית' "כל יכול", רק

בטחון הוא הרבה יותר חזק מכח של תפילה

ויש ללמוד מכאן יסוד גדול הנוגע לכל אחד ואחד כשהוא במצב של צרה [בין בצרה גדולה בין בצרה קטנה], דכל יהודי החרד לדבר ה', כשיש לו איזו צרה שהיא, מיד מתפלל ומבקש רחמים מלפני אדון הכל. אולם יש כח יותר אלים מכח התפילה והוא: **"הבטחון בהשי"ת"**. שרואים מהנ"ל, שתפילתן של כלל ישראל לא היה בכחה לעורר רחמי שמים, דמצד מדת הדין לא היו ראוין - שהללו היו עוברי ג' חמורות, והללו היו עוברי ג' חמורות. אולם מי שבטוח בה', הרי הוא זוכה לרחמי ה', אע"פ שאינו ראוי כל עיקר, ויכול לזכות למה שלא יוכל לזכות ע"י כח התפילה, והיינו משום שכח של בטחון יותר אלים מכח התפילה. וע"כ כלל ישראל לא זכו לקריעת ים סוף עד שבטחו בה', ונסו להים על סמך הבטחון, ורק על ידי זה זכו לקריעת ים סוף, ובתפילתם לחוד לא היה כח לעורר רחמי שמים לזכות לקריעת ים סוף.

אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו

ובאמת, כל זה מפורש בדברי המדרש (ליקוט שמעוני פהלים רמז תשי"ט) ז"ל, רבי אליעזר ורבי תנחום בשם רבי ירמיה **אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו**, עכ"ל. הרי, שאפילו רשע, שעובר על ג' חמורות - כמבואר בדברי הזוהר שכלל ישראל עברו על הג' חמורות, מ"מ אם יבטח בהשי"ת, יזכה לחסדי ה', הגם שאינו ראוי לכך!

אין דבר עומד נגד הבטחון

ידועים דברי רבינו הלשם (בספר הדעי"ה ח"ג דרוש ה' עקף ד' סימן ג') שכתב בענין זה דברים נפלאים וז"ל: **"האמת הוא שאין דבר עומד נגד הביטחון וכמ"ש במדרש תהלים (ממור 33) "והבוטח בה' חסד יסובבנו - אפי' רשע הבוטח בה' חסד יסובבנו"**. ואמרו שם עוד, רבים מכאובים לרשע - לפי שאינו תולה בטחונו בקב"ה, והבוטח בה' אפי' רשע כו' ע"ש. וכן אמר הרמב"ן בספר האמונה והבטחון פ"א כי זהו שנאמר: "בטח בה' ועשה טוב" ולא אמר "עשה טוב ובטח בה'", כי הביטחון אינו תלוי במעשים טובים כלל אלא בטח בה' בין שתהיה צדיק בין שתהיה רשע בטח בה', אלא שאח"כ אמר ועשה טוב כי אל"כ הרי יפרע ממך עכ"פ כי הקב"ה מאריך רוחיה וגבי דיליה וימצא עת וזמן ליפרע ממך עכ"פ", עכ"ל. ועיי"ש בכל אריכות דבריו. מ"מ מבואר היטב כנ"ל, שאפילו אם הרשע בוטח בה' - חסד יסובבנו. שמדת הבטחון אינו תלוי בזכותים כלל. **שאיין שום דבר עומד נגד הבטחון!**

לימוד למעשה:

ויש ללמוד מכל הנ"ל, שיש אופן לזכות לרחמי שמים בכל אופן ובכל מצב שהוא, בין בעניני פרסה בין בעניני שידוכין, ובין אם אחד נמצא במצב של סכנה, אם ישליך על ה' יהבו, ויבטח בה' - יזכה לרחמי שמים, כמו שזכו כלל ישראל לקריעת ים סוף. וזו העצה היעוצה לזכות גם למה שאינו ראוי, שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אמנם אם אחד יבטח בה' יזכה למה שכתב הלשם: **"שאיין דבר עומד נגד הביטחון!"**

וידועים דבריו הק' של האור החיים וכדאי להעתיק כל אריכות לשונו הזהב והמתוק מדבש ונופת צופים, וזה לשונו: "מה תצעק אלי - קשה ולמול מי יצעק אם לא לה' אלהיו ובפרט בעת צרה דכתיב (ישע' 3, 4): "קראתי מצרה לי". (פהלים קס, 6): "מן המצר קראתי יה", ואם לצד שהרבה להתפלל הלא כל עוד שלא נענה מהעונה בצר לו לא ירף מתפלה. עוד רואני כי נתקבלה תפלתו ואמר לו ה' הרם את מטך וגו' אם כן קבלנות זה שאמר מה תצעק אלי למה. עוד קשה אומרו דבר אל בני ישראל ויסעו וליכין יסעו אם רודף מאחור והים לפניהם, ואם הכוונה אחר שיבקע הים אם כן היה לו לומר הרם את מטך וגו' ואחר כך יאמר דבר אל בני ישראל וגו'?

אכן יתבאר הענין על פי מאמרם ז"ל (וזהר ח"ג קט): שישראל היו נתונים בדין מה אלו אף אלו, ודבר ידוע הוא כי כח הרחמים הוא מעשים טובים אשר יעשה האדם למטה, יוסיפו כח במדת הרחמים, ולהיפך ב"מ ימעיטו הכח, והוא אומרו (דברים 32, 10): "צור ילדך תשי", והנה לצד שראה אל עליון כי ישראל קטרגה עליהם מדת הדין, והן אמת כי חפץ ה' לצדק ישראל אבל אין כח ברחמים לצד מעשיהם כזכר, אשר על כן אמר למשה תשובה נצחת, "מה תצעק אלי", פירוש, **כי אין הדבר תלוי בידי, הגם שאני חפץ עשות נס, כיון שהם אינם ראוים מדת הדין מונעת, ואין כח ברחמים כנגד מדת הדין המונעת**, ואמר אליו "דבר אל בני ישראל", פירוש, **זאת העצה היעוצה להגביר צד החסד והרחמים, דבר אל בני ישראל ויתעצמו באמונה בכל לבם ויסעו אל הים קודם שיחלק, על סמך הבטחון כי אני אעשה להם נס ובאמצעות זה תתגבר הרחמים, ואתה הרם את מטך, פירוש באמצעות מעשה הטוב נעשה להם הנס ובקע הים, כי גדול הבטחון והאמונה הלז להכריעם לטובה.**

ותמצא שכן היה, וצדיק הראשון הוא נחשון בן עמינדב ונכנס עד גרונו ולא נבקע הים עד שאמר כי באו מים עד נפש כמאמרם ז"ל (סוטה 6, 6), ובה נתישבו הכתובים על נכון. ונראה לי לומר כי רשם ה' לומר להם טעם תגבורת הדין עליהם לצד שהם המעיטו בלבם האמונה, ואמרו הלא טוב לנו את עבוד מצרים, לזה צוה ה' לעשות כנגד עון זה הצדקת האמונה בכל תוקף. גם בזה רמזם לדעת הסובב תגבורת הדין מחדש, עכ"ל האוה"ח הק'.

הרי מבואר בדבריו דמצד "מדת הדין" לא היו כלל ישראל ראוים לזכות לקריעת ים סוף משום שהיו נתונים בדין המקטרג - מלאך סמאל. ולא זכו לקריעת הים אלא משום - **"זכות הבטחון"**, שאף שלא היו ראוים לזכות מצד מדת הדין, מ"מ גדול הבטחון להגביר כח מדת הרחמים על מדת הדין.

וע"ע במש"כ הנפש החיים (שער 6, פקק ט) וז"ל, "בעת קריעת ים סוף אמר הוא ית' למשה **מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. ר"ל דבדידהו תליא מלתא. שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלוך ונסוע אל הים סמוך לבם לא יירא. מעוצם בטחונום שודאייק רע לפניהם. אז יגרמו עי"ז התעוררות למעלה שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם**", עכ"ל.